

**Þjósárver og Þjósárkvíslar – Fyrirspurn frá
VSÓ**

Árni Hjartarson

Greinargerð ÁH-2000-08

10. okt. 2000

Þjórsárver og Þjórsárvíslar - Fyrirspurn frá VSÓ

Fyrirspurn frá Guðjóni Jónssyni, VSÓ-ráðgjöf, 9. okt. 2000.

Í auglýsingu um friðland í Þjórsárverum í Stjórnartíðindum B nr.507/1987 stendur m.a.:

Þessar reglur gilda um svæðið:

- 2. tl.: Mannvirkjagerð, jarðrask og aðrar breytingar á landi, svo og breytingar á rennsli vatna og vatnsborðshæð, eru óheimilar nema til komi leyfi [Náttúruverndar ríkisins].
- Þrátt fyrir ákvæði 2. tl. að ofan er Landsvirkjun heimilt að veita til Þórisvatns úr upptakavíslum Þjórsár á Sprengisandi og austurþverám hennar, enda verði kappkostað að halda umhverfisáhrifum mannvirkja í lágmarki.

Spurt er:

Hverjar eru upptakavíslar Þjórsár á Sprengisandi og austurþverár hennar?

Eru framkvæmdir við 6. áfanga Kvíslaveitu háðar leyfi Náttúruverndar ríkisins?

Um örnefni

Þjórsá (undir því nafni) hefst þar sem Háöldukvísl og Fjórðungskvísl mætast (skv. Íslandshandbók Arnar og Örlygs).

Sprengisandur markast af Eyvindarveri í suðri en vesturmörkin ráðast af Þjórsá og Háöldukvísl og síðan jaðri Hofsjökuls norður fyrir jökul. Að norðan ræður lína um Laugafell og í Kiðagil. Að austan er það Skjálfafljót og síðan Jökulfallið upp að Tungnafellsjökli og þaðan undirhlíðar jökulsins suður fyrir Nýjadal. Norðurmörkin liggja um Eyvindarkvísl nyrðri (sbr. kort í Árbók FÍ 1967, bls. 56 - 57).

Þjórsárver er víðáttumikið gróðursvæði og aðliggjandi melöldur báðu megin Þjórsár. Skilgreining á mörkum svæðisins er all breytileg frá einni heimild til annar. Oftast er átt við eftirtalin ver: Hnífárver Tjarnarver, Oddkelsver, Nauthaga, Illaver, Múlaver og Arnarfellsver vestan Þjórsár en Eyvidarver og Þúfuver austan Þjórsár. Friðland í Þjórsárverum tekur til ofangreindra vera.

Svar við fyrri spurningu

Samkvæmt þessum skilgreiningum örnefnanna Þjórsá og Sprengisandur eru megin upptakavíslar Þjórsár á Sprengisandi sem hér segir: Háöldukvísl, Bergvatnskvísl og Fjórðungskvísl. Austurþverár Þjórsár eru síðan þær kvíslar sem sunnar liggja austan ár: Sprengisandskvísl Hreysiskvísl, Eyvindarkvíslar, Þúfuverskvísl o.fl. Ástæðan fyrir því að

Þessi vatnsföll eru nefnd í friðlýsingarauglýsingunni frá 1987 er sú að á þeim tíma stóðu fyrstu áfangar Kvíslaveituframkvæmda fyrir dyrum. Nokkrar af þessum kvíslum voru innan friðlandsins og þess vegna þurfti beinlínis undanþáguákvæði til að fara mætti í framkvæmdirnar.

Svar við seinni spurningu

Þá stendur eftir það álitamál hvort kvíslarnar sem koma undan Þjórsárjökli, þ.e. Þjórsárkvíslar, falli undir ákvæði um friðlýsingu Þjórsárvera og framkvæmdir við Kvíslaveitufanga 6 séu óheimilar nema til komi leyfi Náttúruverndar ríkisins.

- a. Kvíslarnar eru austan friðlands í Þjórsárverum skv. afmörkun þess í auglýsingu í Stjórnartíðindum B nr. 507/1987.
- b. Ákvæðin í 2. tölulið auglýsingarinnar eiga fyrst og fremst við innan friðlandsins.
- c. Vatn úr Þjórsárkvíslum rennur í farvegi Þjórsár um friðlandið. Virkjun þess hefur í för með sér breytingar á rennsli og vatnsborð innan svæðisins. Í auglýsingunni eru ekki lagðar með beinum orðum hömlur á virkjun vatns sem kemur upp ofan friðlandsins þótt það undir náttúrulegum kringumstæðum renni inn í það og um það. Þvert á móti er í ákveðnum tilfellum gefið leyfi til að veita slíku vatni fram hjá friðlandinu. Auk þess voru ekki gerðar athugasemdir er hluti af Þjórsárkvíslum var tekinn inn í Kvíslaveitu. Þar með sýnist fordæmi sett.

Framkvæmdir við 6.áfangi Kvíslaveitu virðast því ekki háðar leyfi Náttúruverndar ríkisins.

Árni Hjartarson

AUGLÝSING

um friðland í Þjórarsárverum.

Samkvæmt heimild í 24. gr. laga nr. 47/1971 um náttúruvernd hefur Náttúruverndarráð fyrir sitt leyti ákveðið að friðlýsa Þjórarsárver við Hofsjökul og er svæðið friðland.

Mörk hins friðlýsta svæðis eru þessi:

Lína, sem hugsast dregin frá Eiríksnípu sunnan í Hofsjökli norðaustur í ónefnt jökulsker 1 250 m y. s. norður af Arnarfelli hinu litla. Frá jökulskerinu hugsast dregin lína í öldu 644 m y. s. norðaustur af Þúfuveri. Þaðan suður í öldu 642 m y. s. austur af Þúfuveri, þaðan suðsuðvestur í öldu 634 m y. s. sunnan Þúfuvers, þaðan vestur í öldu 606 m y. s., vestnordvestur yfir Þjórásá í öldu á Fjórðungssandi 622 m y. s. og þaðan aftur í Eiríksnípu. Línur milli punktanna hugsast beinar og hæðartölur eru samkvæmt upprætti Íslands, blöðum 65 og 66, gefnum út af Geodætisk Institut 1954.

Þessar reglur gilda um svæðið:

1. Sérstök nefnd er Náttúruverndarráði til ráðuneytis um málefni friðlandsins. Hún skal þannig skipuð, að Náttúruverndarráð, Landsvirkjun, hreppsnefnd Gnúpverjahrepps, stjórn Afréttarmálaráðs Flóa- og Skeiðamanna tilnefna einn mann hver. Þá tilnefni Ásahreppur einn fyrir sína hönd og Djúpárhrepps. Starfstímabil fulltrúa Náttúruverndarráðs og Landsvirkjunar er hið sama og kjörtímabil ráðsins, en fulltrúa hreppanna hið sama og kjörtímabil þeirra. Náttúruverndarráð skipar formann ráðgjafarnefndar.
2. Mannvirkjagerð, jarðrask og aðrar breytingar á landi, svo og breytingar á rennsli vatna og vatnsborðshæð, eru óheimilar nema til komi leyfi Náttúruverndarráðs.
3. Óheimilt er að skaða gróður og trufla dýralíf, svo og að hrófla við jarðmyndunum, gæsaréttum og öðrum minjum.
4. Umferð ökutækja er óheimil utan merktra ökuslóða og skal merking háð samþykki ráðgjafarnefndar samkvæmt 1. tölulið. Þó skal heimilt að nota snjóbíla og vélsleða á jökli og einnig á snjó og hjarni þegar gróðri stafar ekki hætta af.
5. Á tímabilinu 1. maí til 10. júní er umferð um varplönd heidargæsar bönnuð.
6. Ríðandi mönnum er heimil för um svæðið á hefðbundnum leiðum.
7. Flug neðan 3 000 feta hæðar yfir friðlandinu utan jökuls er óheimilt á tímabilinu 10. maí til 10. ágúst.
8. Reglur þessar hagma ekki hefðbundnum rétti bænda til umferðar vegna nytja og leita á svæðinu. Um upprekstur á svæðið fer eftir reglum, sem viðkomandi hreppsnefnd eða stjórnir afréttarmála og Náttúruverndarráðs setja að fengnum tillögum ráðgjafarnefndar.
9. Notkun skotvopna er óheimil á friðlandinu.

Náttúruverndarráð getur veitt heimild til þess að vikið verði frá reglum þessum í einstökum tilfellum og kveðið nánar á um vernd svæðisins. Með friðlýsingu þessari er engin afstaða tekin til þess hverjir séu eigendur þess lands sem hún tekur til eða eigi þar takmörkuð eignarréttindi.

Þrátt fyrir ákvæði 2. tl. að ofan er Landsvirkjun heimilt að veita til Þórisvatns úr upptakavíslum Þjórarsár á Sprengisandi og austurþverám hennar, enda verði kappkostað að halda umhverfisáhrifum mannvirkja í lágmarki.

Ennfremur mun Náttúruverndarráð fyrir sitt leyti veita Landsvirkjun undanþágu frá friðlýsingu þessari til að gera uppistöðulón með stíflu við Norðlingaöldu í allt að 581 m y. s., enda sýni rannsóknir að slík lónsmyndun sé framkvæmanleg án þess að náttúruverndargildi Þjórarsárvera rýrni óhæfilega að mati Náttúruverndarráðs. Rannsóknir þessar skulu gerðar á vegum ráðgjafarnefndar samkvæmt 1. tl. Skal nefndin ennfremur fjalla um endanleg mörk

10. nóvember

umræddra
Þjórarsárver
gera tillögu
í þessu sa
rannóknar

Um v

Ráð.
ar í Stjórn
Þjórarsárve

Fylgiskjal

umræddra mannvirkja, ráðstafanir til að draga úr óæskilegum áhrifum þeirra á vistkerfi Þjórsárvera og hugsanlega endurskoðun á vatnsborðshæð miðlunarlónsins. Nefndin skal og gera tillögur til stjórnar Landsvirkjunar og Náttúruverndarráðs um nauðsynlegar rannsóknir í þessu sambandi og skal Landsvirkjun kosta þær að svo miklu leyti sem hlutaðeigandi rannóknaráætlun hlýtur samþykki stjórnar Landsvirkjunar og Náttúruverndarráðs.

Um viðurlög vegna brota á reglum þessum fer eftir ákvæðum náttúruverndarlaga.

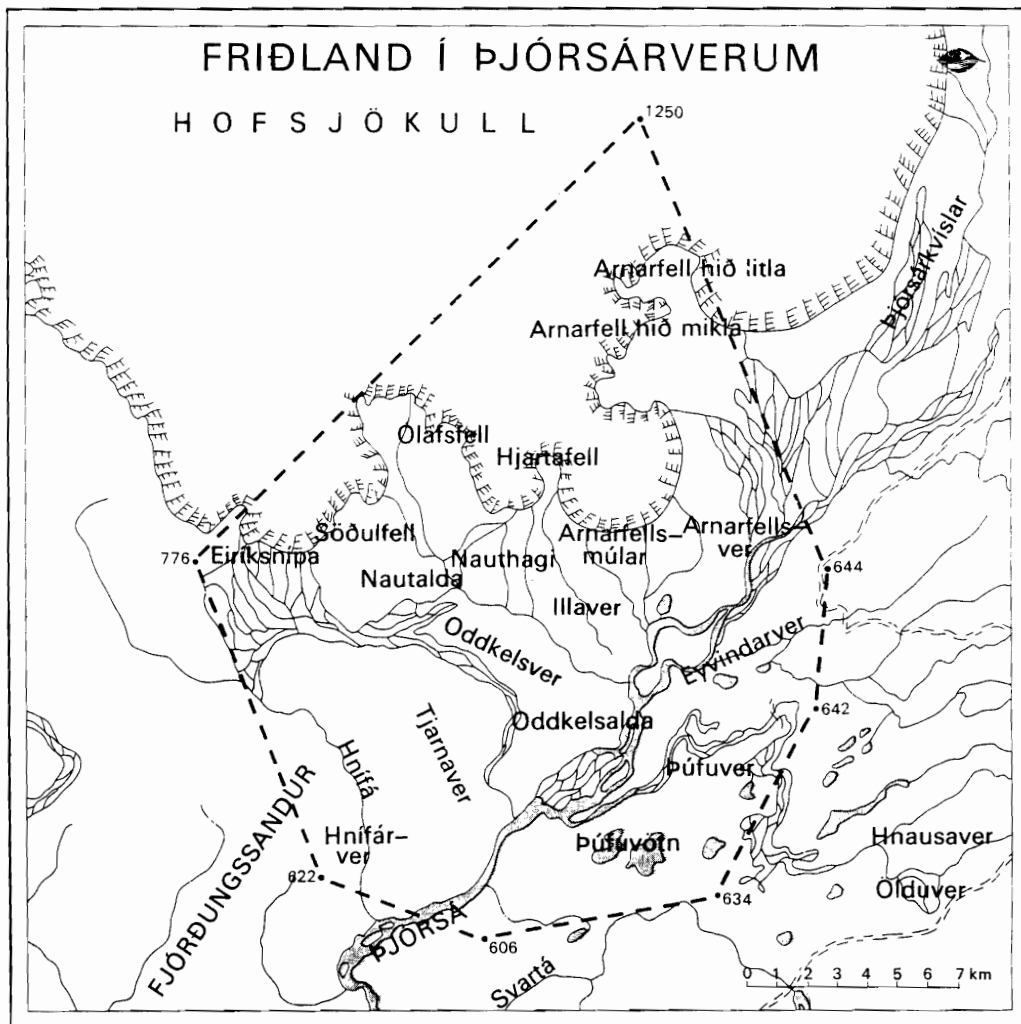
Ráðuneytið er samþykkt friðlýsingunni, sem tekur gildi við birtingu þessarar auglýsingar í Stjórnartíðindum. Jafnframt er felld úr gildi auglýsing nr. 753/1981 um friðland í Þjórsárverum.

Menntamálaráðuneytið, 10. nóvember 1987.

Birgir Ísl. Gunnarsson.

Runólfur Þórarinnsson.

Fylgiskjal.

erndarráð

sjökulsker
ldu 644 m
ri, þaðan
m y. s.,
iríksnípu.
Íslands,

Hún skal
ahrepps,
tilnefnir
ruvernd-
anna hið
dar.
sli vatna

ndunum,
amþykki
sleða á

10. maí
g leita á
nd eða
gjafar-

ssum í
r engin
igi þar

atns úr
stað að

igu frá
n y. s.,
argildi
rðar á
mörk